

בענין חשיש ע"ז בשער פאה נכרית

לכבוד החורב מר"מ

מורה"ר משה ישראל מאיר

פריעדמאן נ"י

אחדש"ה

בנדון לשאלתך על השער של פאה נכרית היות והשערות באין ממדינת הודו שעדיין עובדין שם ע"ז ממש, והרבה מגלחין שערותיהן להביאן אל הע"ז, ויש לחוש שאסורין בהנאה כתקרובת ע"ז, ואשר אין לה ביטול עולמית, וא"כ פאה עשויה מהן אסורה בלבישה, ולא עוד אלא אפילו אם יש בה רק תערובת משערות אלו אסורה, וזה נוגע לרובא דרובא של נשי ישראל בזמנינו.

אם יש למנוע מלהורות בחשש תקרובת ע"ז

תשובה: בשאלה זו כבר האריך דודי בגאון מהר"ם שטרנבוך שליט"א בספרו דם והלכה (סימן ח'), ומסיק (בעמוד מ"ז ד"ה ונראה) דאפילו כשמסופק אם השער ממקומות אלו אסור, וז"ל, במקום שאינו בטל דחמיר בכל שבו, גם בספק לא שרי, עיין היעב ברמ"א (אור"ח סימן תס"ח) ואחרונים שם, וכן הסכימו כל הפוסקים, שאם ספק שמא מעורב משהו חמץ ולא בטל, דכתם מחמירין במשהו, ועל כרחך אסרינן נמי מספק, ולכן לוקמ"ר אסור שם בפסח שמא עירבו הפועלים שם משהו חמץ, וכל שכן עבודה זרה דכתיב לא תצא תועבה אל ביתך ואסור במשהו, ודאי ראוי לאסור נמי מספק עכ"ל.

עוד כתב בספר דם והלכה (עמוד ל"א ד"ה ונראה) דיש שמנעו מלכרות בדבר חמור כעבודה זרה ע"כ, הנה אין המדובר בעבודה שיש בו סרך ע"ז ח"ו, רק בהלכות ציטול איסורי הנאה, (מהשג דחקרובת ע"ז לא בטיל אפילו באלף), ודעין על כמה ספיקות שיש בדבר, (עיין בגמרא ע"ז דף מ"א ע"ב לגבי שברי ללמים, אימא לא עבדום ואח"ל עבדום אימא בטולם עכ"ל), ומעולם לא גמנו מלדון על ציטול חמץ בפסח (שאין לו ציטול), כגון העה שנמלא בתרנגולת (אור"ח סימן תס"ז), ולמה יגרע ספק ציטול עבודה זרה, וכל החומר בציטול הוא מדרבנן, (עיין רמ"א שם דבהפסד מרובח ומניפת שמחת יו"ט יש להקל בספיקות איסור דרבנן במשהו), וכי תימא דא פקא דאיסורי דרבנן בע"ז בכלל אצחרייהו וציהרג ואל יעבור קאי, וכמו

שכתב שם (עמוד ל"ו) בשם שר"ח הריב"ש (סימן רנ"ה, הביאו בגר"א ציר"ד סימן קנ"ו) לענין סתם יינס, הנה הריב"ש כתבו בלשון אפשר יעווי"ש, ודן שם בשיטת הר"ן, ואמנם בחידושי הרא"ה (עבודה זרה דף כ"ז ע"א) נבדיל דכותר איסור סתם יינס אפילו לחולה שאין בו סכנה, ואם כן שפיר יש לומר דהר"ן ציעתיב קאי, (אלא דבבדק הבית כתב דאיסורי דרבנן כותרו רק שלא כדרך הנחתן).

ותו כרי יין נסך בכלל זה, והיכן מצינו שימנעו מלכרות באיסורי יין נסך, אדרבה ואדרבה הרוואה (ציר"ד בהלכות יין נסך) שמלפין ספיקות ולדדים להקל, וכמה קולות יש בדבר, כגון יולא ונכנס ונחפס עליו כגנב, ולמה יגרע ספיקות בשער, אשר רחוק מעבודה פנים וכפי שיחבאר, מניסוך שהוא מעבודות פנים, ואף באיסור תקרובת מצינו בשו"ת חזון נחום (ח"א סימן ס"ג), לענין לקנות שיירי נרות שעוב שכולקו בבית עבודתם לפני ע"ז, שמלדד ומלרף כמה לירופים להקל.

והנה בשאלה חמורה כזו, הנוגע לכלל ישראל, פשוט דאין לדון עליה אלא בכובד ראש, וכל שכן כשצאין לאסור מה שנהגו להיתר פשרות שנים, ובגמרא (קידושין דף ל' ע"ב) אם ברור לך כאחותך שהיא אסורה לך אומרכו ואם לאו לא תאמרכו, וכשם שאסור להחיר את האסור כך אסור לאסור את המותר, (ועיין ש"ך (סוף סימן רע"ב צבוראות סק"ט) דאם המורה רוצה להחמיר, לריך לפרש שאינו אסור מן הדין אלא מחמת חומרא), ואיך אפשר לפסוק הלכה פסוקה לפני שנתברר המציאות, בלי עדי ראיה וידיעה, בענין מעורפל ומסובך.

כללי איסור תקרובת ע"ז

וכדי להבין יסוד הענין יש להקדים מה שכתב הר"ן (בפרק רבי ישמעאל ד"ה וגרסינן, הוצא בעורי זהב סימן קל"ט) וז"ל, גבי איסורא של תקרובת, לעולם אינו נאסר אלא בכעין פנים, דאיסור תקרובת מאשר חלב וצחימו יאכלו נפקא, או מדברי קבלה דכתיב ויאכלו זבחי מתים, הלכך לא מיתסר אלא בכעין פנים דומיא דזביחה וכו' עכ"ל, ועיין בחוספות (דף ר' ע"ב ד"ה צעינן) דכוא הדין לכל שאר תקרובת דמזבח כגון קטור וניסוך ע"כ, ויש להעיר דדעת הראב"ד דכל זה רק לענין שאין לו ציטול, אבל לענין איסור, אפילו תקרובת שאינה כעין פנים נאסרת, אך יש לה ציטול (כע"ז

בענין חשיש ע"ז בשער פאה נכרית

(ד')

ב - מה נחשב כעין עבודת פנים

(א) כבר מבואר (צאח"א) דהעבד אופן עבודת שפנים, היינו תקרובת ממע.

(ב) ונחלקו הראשונים בדברים שמביאין בפנים, כגון צער יין שמנים וסלחות (שם סעיף ג').

(ג) עבד עבד כעין פנים בדבר שאין מביאין לפנים, כגון שצירת מקל (דדמי לזביחה), ואין דרך עבודתו במקל כלל, לדעת רבי יוחנן לא נאסר (לפי מש"כ כל הראשונים, חוץ מהוספות ר"ד שכתב דרבי יוחנן מודה דנאסרו אע"ג דסבירא ליה דאינו חייב משום הקרבה), לפי שאינו כעבודת פנים, וכן פסקו להלכה הרמב"ן והרמ"ה והרא"ה והריעב"א, ודעת רב נחלקו הראשונים, שיעת הראב"ד והרמב"ן והוספות ר"ד והמאירי דנאסר, מכיון דשצירת מקל דמי לשחיטה והיו כעין עבודת פנים, וכן פסק הראב"ד לדינא, אך לשיטת רש"י (ובוכיח כן בחידושי הר"ן) ורבינו יונה והרא"ה והריעב"א והעור דלא נאסר (אפילו לרב), דלא נחשב כעין פנים בכך, וכן משמע ברמב"ם, נמלא דלכל הראשונים (חוץ מראב"ד והוספות ר"ד והמאירי) דלא נאסר בכך.

(ד) אך כשעובדין אותה במקל, ואפילו רק בקשקוש, לכולי עלמא נאסר לדעת רב, (מנין תקרובת דדמי לכעין פנים, דלגבי ע"ז זו הוי מקל בברכה), וכן פסק הטור, ולהחוספות והרמב"ם והר"ן (על פיר"ף בדעת רש"י) אך לרבי יוחנן, אולם להרמב"ן והרא"ה והריעב"א לרבי יוחנן לא נאסר, (ומשמע דאפילו אם זה דרך עבודתו ממע, וכמו שכתבו הרמב"ן והרא"ה לפנינו נרות דאינו כעין פנים, עיי"ש היטב ועיין עוד במאירי), וכן פסקו להלכה.

(ה) בעבודות הקרובות לעבודות פנים יותר משצירת מקל, כגון שחיטת בהמה בעלת מוס או שחיטת חגב (דדמי יותר לזביחה), וספיתת לואה ומ"ר (דקרובים יותר לזריקה), ובאופן שאין עבודתו בדברים אלו כלל, נחלקו הראשונים בשיטת רש"י לדעת רב, הריעב"א כתב דנאסר (ומאירי כן בחידושי הר"ן לענין חגב), וכן פסק הטור לענין חגב, (ולדעת הגהות פרישה מיירי דוקא כשעבודתו בשחיטה, ולדעת הש"ך דוקא חגב דדומה ללואה בהמה), וכן כתב הרמב"ם לענין לואה ומ"ר, אך התוספות

עלמה שאינה בכלל תקרובת), והראשונים חולקים עליו, (פיין תוספות שם דכל דלא הוי תקרובת כעין פנים ואינו דבר של נוי אין לריך ביעול כלל, והכי מבואר בדברי שאר ראשונים), וז"ל הריעב"א, ואינו נכון דמהיכי תיחי לן איסור זה, כיון דליחא בכלל אשר חלב זבחימו יאכלו ובכלל זבחי מתים עכ"ל, וכן הוכיח במאירי עיי"ש, ופיין תוספות (דף ל"ב ע"ב ד"ה והיולא) דעת ר"ה דתקרובת שאינה כעין פנים, בפלוגתא דרבי יהודה בן בתירה (שאסור בכל אופן) ורבנן, והתוספות דחו דבריו עיי"ש.

ונברר שיעוט הראשונים צבוגיא ז.

(א) צאח"א עבד נאסר החפץ.

(ב) מה נחשב כעין עבודת פנים.

(ג) אי צעין שבעבודת תהיה לפני עבד זר.

(ד) הקטיר מקלחו אם נאסר כולו.

(ה) צנאן מחלחל להקריבן אחר כך, אם נאסר.

(ו) לכוות מתקרובת עבד זר אם אסור מן התורה.

א - באיזה עבודה נאסר החפץ (משום תקרובת, שאינה בטלה עולמית)

(א) עבד זו אחד מד' עבודות, שהן זביחה הקערה ייסוך וזריקה, נאסר לכולי עלמא.

(ב) עבד זו עבודה ואין כדוגמתה בפנים, לא נאסר לכולי עלמא, אפילו אם דרך עבודתו בכך, (בפירש"י דף נ"א ע"א ד"ה ואינה נאסרת).

(ג) נתן חפץ לפני עבד זר לתקרובת (צלי לעשות אחד מעבודות הג' (בסעיף א'), ואף לא דוגמא משין אלו, כגון שלא שיצרו כלל), והוא מהדברים שביולא צו מקריבים לפנים, נחלקו בזה הראשונים, דעת הרשב"ם בשם פירש"י (ותוספות), והרשב"א והרא"ש והעור, דאעפ"כ נאסר, (ובפרישה דאפילו צער חיה בכלל, הוולא והוא מין צער, והעורי זהב חולק עליו, ועיין בשו"ת מהר"א הלוי ח"א סימן ל"ד), ודעת הר"י בתוספות דלא נאסר (משום תקרובת), וכן מוכח דעת ר"ה (דף ל"ב ע"ב ד"ה והיולא) דצער שאינו זבח לפני עו"כ לא חשיב כעין פנים עיי"ש, וכן מוכח מהרא"ה והר"ן (על פיר"ף) ותוספות הרא"ש והריעב"א, (מהא דכתבו במידי הקרבן בפנים דלריך להקטיר מקלחן, עיין להלן אות

בענין חשיש ע"ז בשער פאה נכרית

ומי כיון דלפני ע"כ הוא, מסתמא לשם עבודת כוכבים מתכוין אפ"ט שלא פירש, וכגון שהוא ישראל מומר עכ"ל), מכל מקום צהני דלא הוי כפנים ממש, יש לומר דלא חשיב כעין פנים אלא צפניה דומיא דפנים, (ואפילו אם עבודתה בכך ממש דחייב משום איבה יעבדו, מכל מקום יש לומר דלא נאסר בזה משום חקירות), וכן מצינו לרבי יודא בן בנא (חולין דף מ"א ע"א) דאין מנסכין אלא לפני עבודת כוכבים, (עיין חוספות הר"ל דניסוך גרע משחיטה, וכטעם פשוט דעיקר עבודת ניסוך הוא לנסך על מקום מיוחד), ואפילו לתנא קמא דאוסר שם צניסוך, וכי נקטינן, (ואף לרבי יודא בן בנא יש לומר דאם עבודתה בכך דחייב משום איבה יעבדו שוב נאסר מדין חקירות וכעין פנים, דיש לדון דניסוך שלא צפניה חשיב כמו שצירח מקל לפניה, אך סתימת הדברים לא משמע הכי, דמדסתם דאין מנסכין אלא צפני ע"כ, משמע דלפולס לא הוי בכלל ניסוך אלא צפניה), מכל מקום יש לומר דסוף סוף ניסוך הוי מדי עבודת, אבל בכל בני הר"ל לא נאסר אלא צפנים דוקא, דבזה נחשבת כעין פנים, ועיין בעבודת עבודה (עבודה זרה דף כ' ע"ב) דמסתפק בזה, (ואלא דאם באים לאסור מטעם שדרך עבודתה צקשקוש לפניה וכדומה (וכדעת רש"י לעיל אות ב' סעיף ג'), פשוט דשצירח מקל שאינו לפניה אינו אוסר כלל).

וגר"א דאף למי דמשמע בצרן מתחלה לכך (ועבודה זרה ב' אות ב' צירח כמו שפירש רש"י, עיין להלן אות ב') דאין צריך להיות לפניה, מכל מקום צעין שיהיה נעשה לשם חקירות, כדמוכחא מלתא במה שציאו אחר כך לפניה, אבל בשובר מקל סתם שלא צפניה ואינו על דעת להקריבו כלל, לא מסתבר כלל שיהיה בזה נדנד חקירות, הגם שפושא מחמת ע"ז ואמונתו (ועבודה זרה ב' אות ב' צירח כמו שפירש רש"י, עיין להלן אות ב') דאין צריך להיות לפניה, מכל מקום לא הוי בכלל חקירות, (וכמו המשתחוה לע"ז דחייב משום עובד ע"ז ואין צו ענין של חקירות כלל).

וגר"א דאף מזה מבוחר בגמרא (שם) דחזון מן הקלקלין מסתמא לא מנחי חקירות (לפי פירש"י, וכן פסק המחבר סעיף ב'), ולדעת החוספות אין מקריבין שם רק דבר של נוי, ואף מה שמונה לפנים מן הקלקלין לא חליקין דלשם חקירות כוצאו שמה אלא בדבר הקרב למזבח (פירש"י ברא"ש), והגם דלדעת הרמב"ם (פ"ז בע"ז) כל שהוא לפנים מן הקלקלין חיישינן לה משום חקירות (אפילו אינו קרב למזבח), מכל מקום חזון מן

והר"ן (על הר"ף) כתבו דעת רש"י דלא נאסר, וכן מוכח ברמב"ם לפני חגב ובעל מוס, (ובחוספות רי"ד צ"ס יש מפרשים דכל שעבדה צבהמה צעין יוחר כעין פנים, ולפי זה דוקא צבעל מוס לא נאסר), ולכולי עלמא לרבי יוחנן לא נאסר (חזון צארה להרמב"ם, ולכ"ס מפרשים בחוספות הר"ד הוא כדון צהגב, וכשעבודתה בשחיטה להפרישה צדעת הטור), נמצא להלכה לכל הראשונים המחירים (בסעיף ג'), מותר אף בזה, חזון להטור, (ולדעת הגהות פרישה דוקא כשעבודתה בשחיטה), והרמב"ם לפני צארה.

(ו) וכשעבודתה צארת הדברים (חגב, בעל מוס, צארה ומ"ר), דמי למי שכתבתי (בסעיף ד'), אלא דלדעת הרמב"ם חגב ובעל מוס לא נאסר, (ויוצן על פי דברי חוספות רי"ד הר"ל צשינו קלת, דעת הרמב"ם דכל שעבדה בשחיטה (אפילו צהגב) צעין יוחר כעין פנים, דצציתה כחייב צלתי לר' לצדו), אך כשדרך עבודתה בשחיטה חגב או בעל מוס, נראה דאף להרמב"ם נאסר, (דכרי כל הטעם דלא נאסר להרמב"ם משום דאינו חייב צציתה אלא צעודת פנים ממש, אבל כשעבודתה בכך דחייב משום איבה יעבדו וכו', שוב לא גרע משבר מקל דנאסר משום דהוי בכלל חלב צצחיתו או צצחי מתים, אמנם לפי מה שכתב הכסף משנה סצרה אחרת צפירוש הרמב"ם, דכל ששייך יוחר לעבודת פנים צריך להיות דומה לפנים ממש, אם כן אפילו כשעבודתה בכך לא נאסר מדין חקירות ודו"ק), אך צש"ך כתב דעת הרמב"ם דאפילו כשאין דרך עבודתה בשחיטה חגב, כל שעודין אותה צהגב נאסר, (ומשום דעת הרמב"ם עם דעת החוספות דצסמוך (סעיף ב'), אך קשה איך יפרש הא דצארה ומ"ר דלא הוצרכו ברמב"ם דעודין צצרים אלו כלל).

ג - אי בעינן שהעבודה תהיה לפני עבודה זרה

הגה יש לעיין בכל בני דאמרר לעיל (אות ב') דנאסר משום דמי לעבודת פנים, כגון צצצירת מקל, אי כל זה דוקא צצצרו לפניה, וכלישנא דגמרא שבר מקל לפניה, דאפ"צ דצצציתה ממש פשוט דנאסר שלא צפני ע"ז, וכמו שכתבו כל הראשונים (דבזה אפילו צשר הנכנס אסור, עיין רא"ש, וכן כתבו החוספות חולין דף מ' ע"א ד"ה לפני), דודאי שלא צפני ע"ז נמי מתסר, וכה דנקט לפני ע"כ, אורחא דמלתא נקט, אי

בענין חשיש ע"ז בשער פאה נכרית

בח"ד לענין בדיוקת שעטנז, ושוב אי אפשר לסמוך אחזקה (דמשיקרא, שלפני הצלירה מותרות היו), דרובא עדיף מחזקה.

שיטת הסוברים דאסור רק אם נתכוין לעבוד בעצם הבצירה

וע"ז כרחק דסבירא ליה כשיטת הראשונים, דכל שלא עבדה בצלירה אינו בכלל זביחה, והכשר קרבן הוי, וכלשון פירש"י (שם ד"ה שצרון) לזורק ע"ז, וצצירותן עבדה לע"ז, דהוי כשבר מקל לפניו, דדמי לזביחה עכ"ל, ומלשון וצצירותן עבדה ולא כתב דצצירותן צליות, מוכח דבעינן שיכוין בצצירותן לעבודה, וזה הפירוש לכך, דהיינו לעבודה, וכן כתוב בחידושי תלמידי רבינו יונה וז"ל, גבי פרכילי ענבים מתכוין לעבדה באותה צלירה עכ"ל, וכתב הרמ"ך (הובא בכסף משנה) וז"ל, שצרון מתחלה לכך, ואע"ג דאינו כעין פנים ממש, מכל מקום משתבר לשם עבודה זרה עכ"ל, ובפירוש הרא"ה כתב וז"ל, כגון שצרון מתחלה לכך, כלומר לשם ע"ז לגמרי, שהצלירה עלמה לכונת עבודה, שצאוחה צלירה דהוי דבר המשתבר היא עובדה וכנ"ל עכ"ל, וכדי מבואר דהדיא בחידושי הרמב"ן לענין גרות עיי"ש.

אי בעינן שיהיה דרך עבודתה בחפץ הבצור

ובתוספות ר"י הזקן כתב וז"ל, כגון שצרון מתחלה לכך, וכגון שעבודתה צדק, דאי אין דרך עבודה צדק אפילו בצלירה פטור, כדמשמע לעיל גבי ע"ז שצודין אותה צמקל חייב בשבירת מקל, אבל אי אין דרכה צמקל פטור, וזה דקחתי וכל דבר שכינא צו קרב לגבי מזבח אסור, היינו אין שצודין אותה צדק, דהוי כעין פנים, ואפילו אין דרכה צדק עכ"ל, (עוד שם בתוס' ר"י הזקן, ויש לומר דאיידי דע"ז שדרכה לצבור לה מתחלה לכך, ומה שדרכה צדק חשיבי להיות כעין פנים עכ"ל), וכל מה שערך הוא ליישב שיטת רש"י (הנ"ל אות ב' סעיף ג') דסבירא ליה דאף בשבר מקל לא נאסר אלא כשעבודתה צדק, וכן כתב בתוספות הרא"ה, (ולדעתו אף בשמנים וסלתות לא נאסר אלא בדרכה לעבוד בדברים הללו, דאף אם זרקו לפני ע"ז, מכל מקום לא דמי לפניו דמקטירין מנחות, ורק ביין נאסר בשפיכה ובזריקה אפילו אם אין עבודתה צדק כלל, ועיין להלן בדברי הר"ן והריטב"א), וכבר נתבאר לעיל (שם) שכן משמעות דעת הרמב"ם (וכן פירש הש"ך), ודברי הרמב"ם א"ש דבדאי צלירה כי הא,

הקלקלין לא חלינן דחקרובות הן, ואם כן כל שכן שבירת מקל (שאינו קרב למזבח) שלא בבית ע"ז כלל, דמתמא ליכא חשש של חקרובות כלל, וברור.

ול"כא למידק מהא דשוחט לע"ז בפניה דנחשב חקרובות אפילו אם לא חישב בפירוש להקריב, דסתמא להקריבה קאי, משא"כ בשבירת מקל, וגדולה מזו מצינו דעת הרמב"ם (פ"ב ה"ד ובמגיד משנה שם) דהשוחט לשמה לשם רפואה (ולא בחורת עבודה לע"ז), כיון דדרך העכו"ם לעבדו, עשאובו מדבריהם בחקרובות ע"ז, וז"ל המחבר (סיומן ד' סעיף ו'), והעטס דעיקר הקריבה לע"ז היא בשחיטה וק"ל.

ד - הקטיר מקצתו אם נאסר כולו

ז"ל הר"ן (הביאו בבית יוסף), ובכולהו בני חיישינן דלמא עבד צדו חקרובות כעין פנים, שנסך היין והקטיר קתה מהשמן והסולת, ואלו שנמלאו שיריים הן כדעבדינן צמקדש ומש"ה מיתסרי עכ"ל, וכן כתבו הרא"ה והריטב"א ותוספות הרא"ה, ועיין ברמב"ם (בפ"א ה"ג), דבהקריבה בהמה נאסרה כולה, וכן כתב הפרי חדש, (ועיין בכסף משנה), ובתוספות (חולין דף ל"ט ע"ב ד"ה מקום) דאע"ג דבשר אינו נאסר על ידי זריקה דם או הקטרת חלב, מכל מקום כל הדם נאסר, ומה שכתב בגליון מהרש"א (ע"ז דף כ"ט ע"ב) דעורות אינן נאסרין כמו צדקשים דעורותיהן מותרין עיי"ש, הנה בחידושי הרמב"ן (יבמות דף ק"ג ע"ב) מבואר להדיא דשחט בהמה נאסרו העורות עיי"ש.

ה - בבצור מתחלה להקריבן אחר כך, אם נאסר

הרמב"ם (בפ"א מהלכות ע"ז ה"ו) כתב וז"ל, בשר או יין או פירות שהכניסם להקריבם לע"ז לא נאסרו בהנאה, אע"פ שהכניסום לבית ע"ז עד שיקריבום לפניה עכ"ל, וז"ל דבשלמא פירות לדורון בעלמא שלא היה בדעתו להקריבו, פשוט דלא נאסרו בלקיטתם, אלא פירות הללו שהוצאו להקריבה, הלא יתכן שנלקטו לשם כך, והרי קיימא לן בגמרא (ע"ז דף נ"א ע"א) דבשלמא פרכילי ענבים שצרון מתחלה לע"ז אסורין, (ועיין מאירי (יבמות שם) לענין סנדל של חקרובות ע"ז, דמיידי שקטען מתחלה לכך), ומהיכי חייתי דפירות אלו לא נצטרו לכך, ועכ"פ הוי ספיקא דאורייתא ולחומרא, וכי תימא דכלך אחר הרוב, הרי רוב (או מתנה) פירות כאלו (שהוצאו לע"ז) בודאי נצטרו לכך, ואם כן אי אפשר לצרף רובא דעלמא, (ובהלכתי בזה

בענין חשש ע"ז בשער פאה נכרית

הר"ל וכן כתב הר"ן, ומבואר שם מסתימת דבריו דאף לרבי יוחנן בוי דאורייתא, וכן מוכח ברש"א, ואפי"כ אין חולין חלא במה שנמצא בפנים, מיהו ברמב"ם אי אפשר לפרש כן, דשמא יקריבם בפנים, ואיך כתב הרמב"ם דעד שיקריבום לפניה לא נאסר, וגם אי אפשר לפרש כרבו של הרש"א שכתב דדרך ליקח מן החתוך, דחינת צמר חבל פירות מאי חיבא למימר, ומחורא דכפירש"י סבירא ליה (דמאריך עבודה בצלירה, והא דאסור בקריבום לפניה היינו שהקטיר מקלחם כמו שכתבו הראשונים לענין צמר), ומאידך גיסא לא מצינו שחלקו הרש"א והריעב"א בהדיא על פירש"י.

אך כ"ז אינו, דאף למד דמשמע בראשונים אלו דסגי בזה שצונו על דעת להקריבו אחר כך, מסתבר דמכל מקום צריך להקריבו לבסוף, ובזה מלמד הכונה בצלירה למעשה בעבודה שיבא נחשב עבודה על ידי שציר, ובזה יוחא דעת הרמב"ם דכל זמן שלא הקריבו לא נאסר כלל, (ולפי זה הצמר נאסר מיד כשקריבו דומיא דפירות, אפי"כ שלא הקטיר או שיצרב, וכדעת רש"י והרא"ש (לעיל אות א' סעיף ג'), ואם כן אדרבה ממשמעות הרמב"ם שאוסר הפירות שהקריבם לפניה צלי שציר והקטרה, על כרחך מיירי בצלרם מתחלה לכך, ואם איחא שעבדם בצלרם צלירה, היו נאסרים מיד צלי שיקריבו לפניה כלל, ועל כרחך דסבירא ליה דצלרם לכתחלה אדעתא להקריבם, מיהו אפשר לומר דאפילו בעבדם בצלירה צריך להקריבם לפניה, מאחר דאינו חלא כעין זבחה, ועיין לעיל (אות ג') ודו"ק, (ועיין עוד להלן במה שכתבתי בדברי הדת והלכה), ועיין במרכבת המשנה (שם) דדרך אחרת לו בדעת הרמב"ם, דפרכילי ענבים אסורים מדין משמשת, ומשמשת מותרין כשנגמר חשמישן חלא אם כן נעשו מתחלה לחשמים עולם, ובזה פירש שצנן מתחלה לכך עיי"ש, אך קשה דמבואר במתניתין דהאיסור צפרכילי ענבים היינו משום דקרב חלא מזבח ומדין תקרובת, ועיין להלן בדברי הרמב"ם דכל שנמצא במקום עבודתו אסור אפילו אם אינו קרב חלא מזבח, ועל זה יש לדון דהאיסור משום נוי או משום חשמישין, עיין להלן בדברי הריעב"א ובמה שאבאר שם).

שוב ראיתי בחידושי הרש"א, לענין עיסה שנילושה על דעת להקריבו, וחזר בו, דנאסר כמו בצלירה, ומוכח מדבריו דאין צריך להקריבו לבסוף, וכל זמן שהיה דעתו להקריבו נאסר, אמנם בדעת הרמב"ם יש

שיבא עבודה בצלירה וגם שיבא דרך עבודה כן, בכלל מיעוטא דמיעוטא.

ביאור בשיטת הרשב"א בבצרון מתחלה לכך

ואמנם מלחמי צמחוקי יוסף בשם הרש"א (ד"ה פרכילי) שכתב וז"ל, וכתב הרש"א בשם רבו ז"ל דאי ידעינן שאין קפדים בחוקם לצוור מתחלה לכך אף ענבים מותרים, ולא חיישין למימר שנצלו מתחלה לכך, ואפי"כ דבשר הנכנס לע"ז מותר ולא חיישין שנשחט מתחלה לכך, שאני צמר שדרך להביא מן החתוך, חבל ענבים אין דרך להביא מן הצוור אך בוצרין מתחלה לכך, כלומר שיש בחוקיהם לצנן מתחלה לכך וכו' ע"כ, וז"ל הרש"א, שצנן מתחלה לכך וכו', ואומר רבינו ר"י דאפי"כ דבשר הנכנס לע"ז לא חיישין דלמא נשחט מתחלה לכך, הכא שאני דאין דרך להביא מן הצוור חלא ממה שבוצרין מכרמיהן בתחלה לכך, חבל צמר דרך להביא מן החתוך וכו', והלכך אף צפרכילי ענבים אי ידעינן דאינם קפדין בחוקותיהם לצוור מתחלה לכך, אף הענבים הנמצאים שם מותרין עד ידועינן שנצלו מתחלה לכך עכ"ל, הרי הדגיש דענין שהצלירה חביה לצורך ע"ז, ולא שחביה בצלירה נחשבת לעבודה, ומשמע דהפיקר אם נחכוין בצלירה שיביה לע"ז, ואין לורך שיעבוד אותה בצלירתו, ושוב יש לומר דאף הרמב"ם כהרש"א סבירא ליה, והכל חלוי בכוונה ולא בעבודה, ונמצא שנחלקו בזה הרש"א, עם הרא"ה ועוד ראשונים דכרש"י סבירא להו.

והריעב"א כתב וז"ל, יש כיוצא בו בפנים לענין זבכורים ע"כ, ופשוט דבזבכורים ליכא עבודה בצלירתם, ורק שצוור מה שנחבך ראשון, כדי להביאן לזבכורים, ושמע מינה דסבירא ליה כהרש"א בזה, וכן מבואר דעת הרש"א שם, דמדמה ליה לזבכורים, וסבירא ליה לזבכורים בוי עבודה פנים ממש.

עוד כתב הריעב"א וז"ל, שאין חולין בכך חלא במה שנמצא בפנים כי הכא וכו' עכ"ל, ובאמת ל"צ דהא בוי ספיקא דאורייתא (וכנ"ל בד"ה הרמב"ם), אך שיטת הריעב"א דלרבי יוחנן כל האיסור מדרבנן עיי"ש בא"ד, אך אי אפשר לפרש כן בדברי הרמב"ם דפסק שם כרב, וגם מוכח מדבריו דאסור מדאורייתא מדכיל צהדי הדדי, מיהו אף להריעב"א לרב אסור מן התורה (אפילו לדעת רש"י דמאריך שיבא עבודה צמקל, הכא שאני דדמי לזבכורים, וללא כר"י הזקן וחוספוט הרא"ש

בענין חשש ע"ז בשער פאה נכרית

שגילוש על דעת להביאו כמו לישת מנחות ז"ג, (ופשוט דאף למה שכתב הרשב"א בע"ז היינו דוקא לדעת רב דאין לריך בפנים ממש, אבל לרבי יוחנן מודה לריך להקריבו), ועכ"פ בדבר שאינו קרב אלל פנים כלל, נראה דלכולי עלמא כל שאין עובדין אותה באותה צורה (כמו שכתבו רש"י והרמב"ן והרא"ה) לא נאסר.

ובאמת יש להוכיח כדעת רש"י והרמב"ן, מדברי הראשונים שכתבו לענין ככרות דאינו נאסר משום דאינו כזביחה המשתכרת, ואף הרא"ה ורש"י לא דנו לאסור אלל משום דדברים הקרבים אלל פנים אין לריך כעין זביחה כלל (כ"ל שם), והרי בככרות ודאי יש לחוש שנאסר על דעת להקריבו לע"ז, והוי הלישה ושכירת החתיכות כזביחה וכמו שכתב הרשב"א, אלל על כרח דסבירא להו לכל הני ראשונים דלא נאסר כלל בצלן מחללה אלל כשעובד באותה צורה, (ואף אי נימא דביכורים שאני כדמשמע בריעב"א, מכל מקום לענין ככרות לא נאסר כזה, דאין דוגמתו בפנים כלל להביאם בלי הקטרה).

חישב מעבודה לעבודה (בע"ז), אי מהני במחשבה בלי דיבור

ועוד מאחר דמקור דין זה דמחשבת מעבודה לעבודה ילפין מפנים ממחשבת פיגול, הרי צפיגול גופא לא חשיב פיגול אלל בדיבור, וכמו שהוכיחו החוספות (בבא מליעא דף מ"ג ע"ב ד"ה החושב), וכן כתב הרא"ה (ריש הלכות ספר תורה), והכי מבואר ברש"י (זבחים דף מ"א ע"ב ד"ה כגון) דכל מחשבה בקדשים מוליא בפס ע"כ, (וזכר כונת החוספות) (חולין שם ד"ה אלל) דמגמרא מוכח דפיגול הוי בדיבור, דאי חשיב פיגול אף במחשבה בלא דיבור, יש לתמוה על הא דאמרינן בגמרא דאי חימא דמחשבה שפוסלת צמוקדשין אינה פוסלת צמולין כלל זביחה דעו"כ דמיתסרא היכי משכחת לה ע"כ, הרי משכחת בזונה בדיבור בפירות וק"ל, ואם כן אפילו אי הוי לישת ככרות על דעת להקטיר, כל זמן שלא פירש בדיבור דהלישה על דעת להקטיר, לא נאסר מחמת הלישה, וכן כתב צפתי (סימן ד') עיי"ש, (אמנם זה פשוט דלכולי עלמא החושב לשחוט לשם ע"ז לעבדה בשחיטה ז', אין לריך דיבור כלל, וכדמוכח בגמרא (שם דף ל"ה ע"ב) צפולגתה רבי אליעזר ורבנן אי אמרינן סתם מחשבת עו"כ לעבודה כוכבים, וכן בחוספות (דף מ' ע"א ד"ה לפני, הוצא

לומר דלא סבירא ליה הכי, ועיין חוספות (חולין דף ל"ט ע"א ד"ה ר"ל) בשוחט על מנת לזרוק לפני ע"ז, דאפילו אם לא זרק לבסוף נאסר.

שוחט על מנת לזרוק לע"ז

אך עיקר דברי הרשב"א לריכין ביאור, דבגמרא (חולין שם) מבואר דשוחט ואינו עובדה באותה שחיטה אלל על מנת לזרוק לע"ז, דנאסר מטעם דילפינן חוץ מפנים, ובפנים מחשבת מעבודה לעבודה, ומחשבה בשחיטה לזרוק לאחר זמנו פוסלת, אבל צילוש על דעת להביאו לפני ע"ז (אף אי נימא דהלישה בשחיטה ונימא דאף לענין מחשבת מעבודה לעבודה סגי בכעין זביחה), לא מלינו דמחשבה אסורה בזה, וגדולה מזו חמלא צמגיד משנה (פ"ב מהלכות שחיטה ה"ו) צס המפרשים דדוקא בשחשב לזרוק את דמה או להקטיר את חלבה, אבל חשב בשחיטתה לקבל דמה או להוליך דמה לא מיפסלא בהולכה או בקבלה, דהולכה וקבלה לע"ז לאו כלום ויניהו עכ"ל, ועוד הרי הרשב"א גופיה (חולין שם) פירש סוגיית הגמרא (שם) הכי דבע"ז לא פסלה אלל בשחי עבודות עיי"ש ובר"ן, וכן פסק בתפלות שור (סעיף ב) דשוחט על מנת להוליך או לקבל לא נאסר, (ומה שכתב שם לחדש דחיישינן דשחיטתו היתה לע"ז, היינו דוקא בשחיטה שדרכה בחקירות, אבל פשוט דבדברים שדרך עבודתם להכשיר בהקדשה שיעשה אחר כך כמו בככרות, לא מחזקין שדעתו לשם הקדשה.

ובשלימה כשמקריבו לבסוף ניחא, לא מיבעיא בפירות דדמי לביכורים שמביאם לפני ה', והריעב"א והרשב"א לשיטתם דמדמין אותו לביכורים סבירא להו דנאסר בצורה בלירוף העבודה שיעשה אחר כך, אלל אפילו בככרות כיון דהוא דבר הקרב אלל פנים, דעת רש"י והרא"ה (לעיל אות א' סעיף ג') דאין לריך שצירה כלל כ"ל, (ועל כרחך דסבירא להו דפירות לא חשיב בדבר הקרב בפנים ממש, דביכורים לאו עבודה גמורה, וגם לא הוי בכלל זבח ניסוך או קיעור), ואף להחולקים בזה מכל מקום מהני להו הא דדמי למנחות לזרף מעשה השצירה להקדשת הככרות, (וכמו שכתב הר"ן לרבי יוחנן דמלריך כעין פנים ממש ולא סגי בשצירה, הוי ליה פרכילי ענבים כפנים מחמת הצצירה דדמי קלף לזביחה, והקדשה דדמי קלף לעבודה בביכורים, ואף להריעב"א דלרבי יוחנן האיסור אינו אלל מדרבנן, מכל מקום לרב נאסר מן החורה מטעם זה), אבל מה שכתב הרשב"א דכדי שייחשב עבודה פנים סגי בזה

בענין חשש ע"ז בשער פאה נכרית

ד"ה והנה), דבחלש שערות ראשו להקטיר לע"ז הוי כפירות שצנן לע"ז וכשיצר מקל לע"ז נאסר דומה לשחיטה ע"כ.

ואמנם יש לדקדק ממש"כ הרמב"ם (צ"ח מהלכות מכלכות יוס הכפורים הכ"ז) וז"ל, חתיית הגחלים לקטורת נפסלת במחשבה, שמכשירי קרבן בקרבן עכ"ל, ועיין בגמרא (יומא דף מ"ח, ובט"ז דף מ"ו פ"ב), ואם כן הכא נמי נימא דמכשירי קרבן שערות שהוא בגילוח יהיה בכלל העבודות, (וכעין עבודת פנים), ומראה דמכשירי קרבן שמחשבת בהם היינו רק במכשירים, שהם חלק מעבודה ממש, עיין בחוספות (יומא שם ד"ה חישב), אך כבר הובא לעיל לרבי יוחנן דמחשבת מעבודה לעבודה ושוחט על מנת לזרוק או להקטיר חלבה אסור כזבחי מתים, ועיין רש"י (ע"ז דף ל"ד ע"ב ד"ה בשוחט) שלא שחט בהמה לשם עבודה כוכבים שיכא עובד בשחיטה, אלא חשב בשחיטה על מנת לזרוק עכ"ל, אמנם צדדו דידן בגילוח השער (שהוא כעין זביחה) אפילו אי הוי לשם הקטרה לא הוי כעין פנים אלא בדיבור בפירוש ששוחט על דעת להקטיר, וכמו שנחבא.

ועוד ממה נפשך לא דמי כלל לצורה ושיצר מקל, דאי מקטירין חלק מכל השערות של כל אחד ואחד, הרי הוי בכלל הקטרה וכשאר נאסר משום שיריים, כמו שנחבא לעיל (אוח ד') מדברי הראשונים, וכתלישה לשם ע"ז לא מעלה ולא מוריד כלל, (אלא אם כן הוי דעתו להקטירן וחרו בו לא הקטירן, עיין להלן), ואי אין מקטירין משערות של כל אחד, פשוט דכל זמן שאינו מחכוין לעבודת באותה חלישה לא הוי בכלל הקרובת, ואפילו אם דעתו להניחם אחר כך לפני ע"ז לא נאסר בזה, וכמו שכתבו הראשונים צווגיית הגמרא שם דבשוחט בהמה להוליך או לקבל דמא לע"ז דלא נאסר בזה, ואם כן בחולש על מנת להניח לפני ע"ז, פשוט דלא נאסר אלא כשדעתו לעבודת בשחיטה ז', (וכמו שכתב רש"י שם ד"ה לזרוק), וזה כמו שמבאר בדברי הראשונים הנ"ל דצנן מחללה לכך היינו שצוד באותה צורה, וכמו צשיצר מקל דעובד באותה שצירה ואינו עושב שום הקרובת אחר כך, (ואף לפי מה דמשמע בדברי הרשב"א דסגי בזה שצור על מנת להניח, היינו דוקא בפירות דמי לזכורים שצור לשם זכורים ומציאם לפני ה' וכמו שכתב הרשב"א, (וכן צככרות דהוא דבר הקרב ממש צפנים), אכל בשאר דברים שצור על מנת להניחם לפני ע"ז לא הוי בכלל הקרובת, וכמו שנחבא

לעיל אוח ג') דבשוחט לפני ע"כ מסחמא לשם ע"כ מחכוין אט"פ שלא פירש, (וכן פסק צש"ך יו"ד סימן ד' סק"ג דבמין סחם מחשבתו לע"ז עי"ש), ואין כונת החוספות הנ"ל (דף ל"ט) אלא לגבי קושיית הגמרא לפי מה דס"ד דמחשבה אינה פוסלת בחולין כלל, דאכתי משכחח לה בדיבור שפירש בפירוש וברור), ואולי דעת הרשב"א דפיגול אפילו במחשבה, כדמשמע בדברי הרמב"ם (ריש פ"ד מהלכות פסולי המוקדשין), ובחבואות שור (אוח ב' שם) מחמיר לדינא, אך בפרי מגדים (יו"ד שם משצלות זכב סק"א) דחה ראייה זו, עי"ש בפלתי.

אך מה שנחקש צפמ"ג (שם) בדברי הר"ן דבשוחט להקריב צורה לע"כ דנאסר אט"ג דלא הוי משלש עבודות (ניסוך זביחה והקטרת חלב), הרי לפי מה דקיימא לן דסגי בצעין זביחה, אם כן הקטרת צורה דהוי כעין הקטרה, לא גרע משיצר מקל דהוי כעין זביחה, איברא דצ"ר (על הרי"ף) צווגיין לא הכריע אי נקטין כדעת הראב"ד דפסק כרב, או כדעת הרמב"ן דפסק כרבי יוחנן (כנ"ל אוח ב' סעיף ג') עי"ש, (מיכו קושיא שניה דהפמ"ג על צווגיית הגמרא שם א"ש, דלרבי יוחנן קשה דבצירה ליה דלריך כפנים ממש לכמה ראשונים וק"ל, גם מה שכתב הפמ"ג דבשחט על מנת להקטיר לריך כזית כמו צפנים, הנה לפי זה אף צעודה ממש לריך שיעור כעין פנים לרבי יוחנן, ובזה לכאורה אף לרבי יוחנן כגון צניסך פחות מכשיעור הוי בכלל הקרובת ודו"ק).

הערות בדברי קונטרס דת והלכה

והנה בזה והלכה (עמוד ר"צ צד"ה ומלידך גיטא) כתב וז"ל, דבעינן שהעבודה לאילילים בגילוח גופא, וכאילו זכו לעובת האלילים גופא, וכמו צבודו שמגלה להקטיר השערות, אכל בשאר ארצות אף אי מודה אז לע"ז, לא נאסר בהך צהנא וז"צ עכ"ל, והלשון קלם מעורפלת, שפתח דבעינן שיכיר עבודה צע"ס הגילוח, וזה כפירש"י ונ"ל, ושוד כתב שמגלה להקטיר השערות, ובזה סותר עצמו, דהרי אפילו אם הגילוח הוא כדי להקטיר, אין הכרח שיש עבודה צע"ס הגילוח, ובסחמא הגילוח הכשר ההקטרה, (דאי אפשר להקטירן כשכן מחוברות), וכמו שחט על דעת לזרוק או להקטיר, ולפי זה יש לומר דבגילוח צבודו אינו אסור כשער, וזה דלא כמו שכתב בזה והלכה (עמוד ל"א

בענין חשש ע"ז בשער פאה נכרית

(בסמוך).

בשיטת האור שמח

וזהו אם באמת דעתם לעבוד לשם חקרוצת בעלם החלישה, תלוי במחלוקת ראשונים כ"ל (אות ג' סעיף ג'), אי נקטין כרבי יוחנן דלריך כעין פנים ממש, ובשעת חגב או שיצר מקל לא נאסר כלל, וברמב"ם דרך אחרת לו, ובשעת חגב לא נאסר ובשיצר מקל נאסר (לעיל שם סעיף ה'), והרצב פירושם נאמרו לפרש דעתו (פיין לפיל שם), ומה שהביא (בדח וכלכה שם) דיש להקל על פי מה שכתב באור שמה לפרש דברי הרמב"ם ובשעת חגב כיון דלאו גמר עבודה, דדעתו להקטירו אחר כך להם אינו חייב, ולא נאסר עד שיקטירו ע"כ, הנה אין דבריו של האור שמה נפקא מינה לנדון דידן, דאם באמת מקטירין השערות מכל אחד, נאסרו כשיריים, והרי אין אנו דנין אם אנשי הודו חייבין מיתה על בגילות, אמנם אם איתרמי לזבסוף לא הקריבו איזה שערות, בזה יש ללך שיטת הרמב"ם לפי פירוש האור שמה דאע"ג דעובדה באותה תלישה לא נאסר, דכל עבודה שהיא הכנה לעבודה אחרת לריך בהמה המימה כפנים ממש, ומה שכתב (בדח וכלכה שם) דכאן עלם הבצירה גופא דשערות דקידש גוף העבודה וההקטרה והשריפה לייקר האלילים ע"כ, נניח שכן הוא (דלא נתבאר בדבריו כלל מנין לו זה, ואדרבא הכיף מזה מבואר בראשית דבריו (עמוד כ"ט) דשערות קודש הוא להם ואין מגלחין רק כשיש לרה, ומציאים אותם לכומר שמקטיר אותן לע"ז, וכן כתב בדבריו (עמוד ל"א) דחולש שערות ראשו להקטרה לע"ז, הרי פשוט לדעת האור שמה דאפילו אם דעתו לעבוד בשחיטה חגב, כיון דאינו גמר העבודה אינו חייב ולא נאסר בזה, ומה שכתב עוד (בדח וכלכה) דדעת הראב"ד ובר"ן דשחיטה חגב לא גרע משיצר מקל דחייב לדין ע"כ, הנה באמת כן היא דעת כמה ראשונים בשיטת רב, אמנם הר"ן שם הביא דעת הרמב"ן דכלכה כרבי יוחנן, ולפולס לא נאסר לא בשצירת מקל ולא בשחיטה חגב.

וזהו שכתב דיש לומר דלריך בפני דוקא כלשון בגמרא, הנה מהא דבגלן מתחלה לכך ועובדה באותה בצירה, כמו שפירשו רש"י וברמב"ן וברא"ה, משמע דאין לריך לפניו כלל, (מיהו יש לומר דמשום דדמי לביכורים, וגם לזבסוף מציאו לפניו (כביכורים), נאסר אע"ג דעלם הבצירה לא היה לפניו, וכמו שכתבו

הראשונים לדעת רבי יוחנן דלריך כעין פנים ממש, דפרכילי ענבים היו לביכורים, וכן כתבו ליישב שיטת רש"י דלא נאסר כשאין עבודה בכך כלל, אך פיין לעיל בתוספות ר"י הזקן ותוספות הרא"ש דמיישב דעת רש"י דמייירי שדרך עבודה בפירות, וכן מדברי הראב"ד וברמב"ן מוכח דאין לריך הא דדמי לביכורים אלא לרבי יוחנן, וכן מוכח בחידושי הר"ן דלשיטת הראב"ד (בדעת רב דאין לריך שחכה עבודה בכך כלל) הא דקטני במתניחין דבר הקרב אלל מזבח, משום דבזה תלין דבגלן לשם חקרוצות, הרי דזידועין שגלן מתחלה לכך נאסר אפילו בצצר שאינו קרב על גבי מזבח), אמנם ה"ס סוף סוף מציאו אלל הע"ז, וכבר הבאתי (לעיל אות ג') דשעבודת עבודה מסתפק בזה, אך פשוט דאי לפניו דוקא (כמו במסך לרבי יוחנן בן בבא כ"ל שם), מסתבר דאפילו כשדרכו בכך, כל היכא דאינו לפניו לא דמי לפניו, והי דחייב, מכל מקום אינה נאסרת.

השוואת על מנת שאחר ידוק

וזהו שכתב (בדח וכלכה שם) דמחשבין מעבודה לעבודה בכ"ג דדמי לשריפה (ר"ל להקטרה) ובני בכך ע"כ, הנה לפי מה שכתב בראשית דבריו (עמוד כ"ט) מגלחים השערות ומציאים אותם לכומר שמקטיר אותם לע"ז, ובזמן האחרון אין מקטירים אותם או עכ"פ רק חלק מהם ע"כ, ונחזי אן כשאין מקטירין כלל, (ואפילו אם מקטירין איזה שערות אבל לא מכל אחד מהמגולחים), ובאנו לדון מזה מעשה תלישה על מנת ליתנם לכומר לא נאסר בכך מחרי טעמי, (א) הרי כיון שנשחטה מנהגם ובזמן הזה אין הכומר מקטיר, פשוט דלא חשיב כלל צגוזו על מנת להקטיר, דכל מה שעושים על דעת הכומרים עושים, וגם פשוט דמסחמא יודעים מזה שאין מקטירין, שהוא דבר מפורסם לכל העולם, (ב) אפילו אי ימא דעושין בזה ועושין הכל על דעת עמא, ובשעת התלישה עושין על מנת שכוומר יקטירנה, הרי פסק הש"ך (יו"ד סימן ד' סק"ד) דיש להתיר בהנאה כששוחט על מנת שאדם אחר יזרוק דמה לע"ז עיי"ש, וכן פסק בפרי חדש, (אלא דל"צ דכיון דילפינן חוץ מפנים, הרי בפנים אף בבהאי גוונא מחשבין מעבודה לעבודה, והשוואת על מנת שאחר יזרקו שלא בזמנו פיגול הוא, כדמוכח (זבחים דף ל"ז ע"ב) בחישב שיאכלוכו עמאים למחר, ובאמת הרמ"א שם כתב שאסור בהנאה, והכי מוכח במשמרת הבית, עיי"ש שכוזיח כן

בענין חשש ע"ז בשער פאה נכרית

הוא מאחר דמיירי במונה צדק ציון, וגם קשה מזרק מקל לפניו למה אינה נאסרת מדין נוי, ודוחק לפרש דמיירי חוץ למקום עבודתו, (וככה דאמרינן בגמרא דפרכילי ענבים אינן נאסרין אלא אם בלרס מהחלה לכך, דמיירי שנמלא שלא במקום עבודתו, וכמבואר ברמב"ם דמתניתין בכהי מיירי).

ועוד אי משום נוי, הרי בניי מכני ציעול, ולדעת הר"ן (על הרי"ף) בניי ומשמעין מכירתן זו היא ציעולן, עיי"ש שהאריך להוכיח כן מכמה טעמים, וכולהו אינהו צדון דידן, (וכי נקטינן בש"ע סימן קל"ט סעיף י"ג וצ"ח"א סימן קמ"ו סעיף ח'), (ומוכח מדברי הר"ן דאש"ג דמתנהגים יודעים שטומדין למכירה אחר השמישן, מכל מקום מהני במכירה לצעול, ודלא כמו שכתב בחוספות הר"ד דין חדש לחלק בזה, וכן בחוספות ובשאר ראשונים מוכח להדיא דלמ"ד דע"ז בעלם במכירה, הוא דין בזה, ואדרבה יש לומר דטומד למכירה אין לריך ציעול כלל אחר סילוק השמישן, וכמו שכתב במרכבת המשנה (פ"ז כט"ז, הובא לעיל) על פי דברי הרמב"ם פ"ח ה"ד עיי"ש).

וזה שסיים (בדח והלכה) דלח"ה להר"ן אם מקטיר אפילו מקצת הכל נאסר בהנאח ע"כ כבר נחבאר לעיל (אות ד') דשיריים נאסרים, אמנם כל זה דוקא במקטיר עכ"פ חלק מכל אחד ואחד, אבל פשוט דבהקטרת איזה שערות מתוך כל השערות הנמלכות בבית עבודתם דלא נאסר הכל, וגדולה מזו מבואר בגמרא (הובא לעיל שם) דבהקטרת חלב לשם ע"ז אינו אוסר בהמה, ורק בזריקת דם משמע ברש"י דנאסרה בהמה, ובהוספות חולקין עליו (וכן הקשה הבעל המאור), ולדעת החוספות רק הדם נאסר, אבל זה לא יעלה על הדעת דבהקטרת שערות של אחד אוסר השאר אלא אם כן יזרפו הכל בכלל, דאז יש לדון אי דמי לנסיכים ומנחות, אך גם כהם שאני דהכל חטורות אחת (ויש צולה).

ו - הנאה מתקרבות ע"ז אם אסור מן התורה

וזה שכתב (בדח והלכה) דמה שנחפזו הראשונים אי איסור הנאה מתקרבות הוא מן התורה היינו דוקא בדבר שטומד לאכילה ע"כ, ישחקע הדבר ולא יאמר, וז"ל בחוספות (בבא קמא דף ע"ב ע"ב ד"ה דאי) דאש"ג דמת אסור בהנאה, כיון דכתיב ויאכלו זבחי מחים, לאכילה אי תקשה ולא להנאה עכ"ל, (וכונת דבריהם כמו שכתבו בפסחים (ד"ה כל) דנהנה מחמץ

מפיגול, ודלא כמו שכתב הרא"ה צדק בבית דהוי בכלל זה חושש וזה עובד עיי"ש, וכן בחבואות שור דנקט לדינא דכשדעת השוחט מסכמת לזה ועל מנת כן שוחט אסור, וכבר נחבאר לעיל שיטת הפוסקים דאין מהשבין מעבודה לעבודה אלא צמולא בפה, וה"ה לגבי ע"ז, וכמו שכתב הפלתי).

ביאור ברעת הרמב"ם בנמצא לפני ע"ז

וזה שכתב (בדח והלכה) דכשמצויים השערות לבית חלילים, אפילו אם לא מקטירים האסר הכל, כדמשמע ברמב"ם (פ"ז כט"ז), ואולי הטעם דהוי נוי וכבוד שעבודה נמי בכך ע"כ, הנה בבית יוסף וב"ח וש"ך דמשום הקרבת קאפינן עלה, וגרסה בדעת הרמב"ם דכשמולא במקום עבודתו חיישינן שמא הקטיר או זרק או ניסך מקצתו (וכמו שכתבו הר"ן והריעב"ה), אפילו אם אינו קרב לגבי מזבח, (משא"כ מלא ברשאו דלא תלינן בזה אלא בדבר הקרב אלא במזבח עיין ברא"ש דכיון דקרב אלא מזבח תלינן דלשם הקרבת ודורון הובאו שמה, ובחוספות הרא"ש דסתמא דמלתא כל דבר הקרב למזבח חייב עליה, וכיון שאנו מולאין אותו לפני ע"ז אנו אומרים שעשו מהן עבודה כעין פנים, דהיינו זריקה המשתכרת, כיון דראויין לכך, וכן לריך לפרש מה שכתב רש"י (דף י"ב ע"ב) במסעירות צורד והדם דחיישינן לפי שהקרבות הן, היינו דתלינן שהקטירו או שיצרו מקצתן ודו"ק), אבל בסתם הוהאן לפניו ודאי לא הוי הקרבת, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ג ה"ד) בזרק מקל לפניו דאינה נאסרת, (ועיין ליקוט הגר"ה על הרמב"ם (פ"ח הל"ט) שפרש דברי הרמב"ם דליכא איסור הקרבת כלל אלא בכעין פנים, דלא כמו שכתב בשער המלך פ"ז שם דהרמב"ם סבירא ליה כהראב"ד, (הובא בראשית דברינו), דאיסורא מיהא איכא).

וזה שכתב (בדח והלכה) דהוי נוי, כן כתב הריעב"ה לפרש דברי הרמב"ם (וכן כתב בקריית ספר להרמב"ם), אך נראה דהיה קשה ליה להריעב"ה לפרש המתניתין לדעת הרמב"ם דמשום הקרבות נאסר דבר שאינו קרב למזבח, דאם כן תקשי לרבי יוחנן דסבירא ליה דלריך כפנים ממש, אך כל זה הריעב"ה לשיטתו לעיל (אות ב' סעיף ד') דרבי יוחנן פליג אר"ב, אבל הרמב"ם לשיטתו דאף לרבי יוחנן סגי כעין פנים, פשוט דכונת דבריו לאסור בכל מה שנמלא לפניו מדין הקרבות, וכמו שפירש הריעב"ה בעלמא המתניתין, וכן משמעות הפוסקים בדעת הרמב"ם, ולאו משום איסור נוי, דדוחק

בענין חשש ע"ז בשער פאה נכרית

ע"ג אסור בהנאה כדכתיב זכחי מחים וכו', וא"ת ומאי שנא דדרשי רבנן זכחי מחים לאיסור הנאה בלחוד ולא לעומאה דהא אין הויקש למחאה, ויש לומר דסבירא לכו דכאן בקרא כתיב אשר חלב זכחימו יאכלו, ודוד ג"כ אמר ויאכלו זכחי מחים, מכלל דלענין אכילה הוא דאיתקש ובה דוד ופירש שיש בלשון הזה איסור הנאה במחיים, אבל לעומאה לא איתקש עכ"ל.

וזה שכתב לפרש בזה דעת הרמב"ם (פ"ז הע"ז) דמים ומלח אסור בהנאה מן החורב והאוכל ממנו כל שהוא לוקה, ומשמע דעל הנאה אינו לוקה, והיינו משום דעיקרו לאכילה וגרע מדרך הנאה, כמו שכתב הרמב"ם (בפ"ח ממאכלות אסורות הע"ז) דאיסור הנאה בדבר שפיקרו לאכילה הוי כמו איסור חלי שיעור, כמו שפירש המגיד משנה שם ע"כ, לא הכניח המשך דבריו, דכרי להרמב"ם איסור הנאה דתקרוצת ע"ז הוא מן החורב דאיתקש למח ושזב הוי בכלל לא ידבק (וכמו שכתב בפ"ז ה"ב), אלא דזאיסורי הנאה שכל החורב כולו דעת הרמב"ם דכשעומד לאכילה לא הוי דרך הנאה ואינו לוקה, (אבל אסור מן החורב, ועיין להלן בדברי החוספות), אמנם לדעת הראשונים דאיסורי הנאה בתקרוצת לא נאסר מן החורב, פשוט דלא מעלה ולא מוריד כלל אי עיקרו לאכילה או להנאה.

וזה שכתב דזה מיושב סתירה הרשב"א שכתב (בסנהדרין) דתקרוצת אסור מן החורב ע"כ, באמת בקידושין הביא רק בשם החוספות כ"ל, ומא שחירז דבסנהדרין מייירי לענין עורות ובקידושין מייירי ביון נסך דראוי לשחי' ע"כ, הרי מפורש באותה חוספתא שביא הרשב"א בקידושין, המקדש ביון נסך ובעורות לצוצין, וכ"ל.

להנות מתקרובות שלא כדרך הגאון

וזה שכתב דבזה ח"ש מה שכתבו החוספות (פ"ז דף י"ב ד"ה אלא) דהנאה וורד אינו אסור מן החורב כיון דאינו עומד לאכילה ע"כ, הרי בדברי החוספות מבואר דאפילו אי לא הוי עיקריהו לריחא שמא בער"כ אפילו מילקי לקי, מידי דהוה אכלאי הכרס דלוקין עליהן שלא כדרך הגאון משום דלא כתיב בהו אכילה ובער"כ נמי לא כתיב ביה אכילה מדאורייתא אלא בדברי קבלה ויאכלו זכחי מחים עכ"ל, ופשוט דדעת החוספות הכא (וכן בחולין דף י"ג ע"ב ובדף ע"ז ע"א ד"ה חדא ובעבודה זרה דף ל"ב ע"ב ד"ה וכו"ל)

אינו בכרה חש"ג דלרבי אבכו הנאה בכלל אכילה, היינו דוקא בלשון לאו דלא יאכל ולא תאכל דילפינן מלא תאכלו, אבל כי כל אוכל לא ילפינן מלא תאכלו ע"כ), והא דמשמע בגמרא דתקרוצת בכלל לא ידבק בידך מאומה, היינו מאחר דגמרינן מוואכלו זכחי מחים (כמבואר בגמרא דף כ"ט ע"ב), שזב הוי בכלל לא ידבק, (ולדעת הרמב"ן בספר המצות ל"ח קל"ד לא הוי בכלל לא ידבק), ומה שנסתפקו לכו להחוספות, פשיטא ליה להרמב"ם (והרמב"ן) דאיתקש למח לגמרי ואסור בהנאה מן החורב, אבל זה פשוט דלאד הספק של החוספות ליכא איסור הנאה כלל, דלאכילה איתקש, (ועיין חוספות הרא"ש קידושין דף כ"ח ע"א דמסיק דאפשר דאיסור הנאה בתקרוצת דרבנן), וברור, והכי מבואר ברשב"א (קידושין שם) דכתב דיש שסוברין דכל איסור תקרוצת (אפילו של אכילה) אינו אלא מדרבנן ואסמכתא מדברי קבלה, (עיין חוספות (פ"ז דף כ"ב ע"א ד"ה חנהו), דאע"ג דדברי קבלה הן עד דאתא דוד גמרא גמירי לן ואתא דוד ואסמכיה אקרא), ודחה דצריכס ומסיק בשם החוספות דלאכילה ודאי אסירא דבר חורב, ולמאי דכתוב בקרא ביהדיא מקשינן לה, אבל בהנאה שרי, דלאכילה איתקש ולא להנאה דרבנן הוא דאסור ע"כ, ופשוט דלפי דעה זו ליכא איסור הנאה מן החורב אפילו בדבר שצמוד להנאה.

וזה מבואר בדברי החוספות והרשב"א, שדנין במא דחמי בתוספתא דהמקדש ביון נסך ובעורות לצוצין אינה מקודשת, והרי עורות עומדין להנאה, ושמע מינה דבכל אופן לא נאסר בהנאה מן החורב, ואפילו אי נימא דתקרוצת הוי בכלל לא ידבק (כדמשמע בגמרא), מכל מקום מוואכלו זכחי מחים ילפינן לה, ודלא כמו שהקשה בזה והלכה, דקרא דלא ידבק מייירי בהנאה ע"ז, ועוד לדבריו לא כוועיל כלום במה שבה לחדש ולחלק, דהרי לא ידבק משמע איסור הנאה אפילו בדבר שצמוד לאכילה, (וכן מה שדחק בדעת הרמב"ן דלא סבירא ליה דהוי בכלל לא ידבק, מנא ליה דאסור בהנאה מן החורב) (כמפורש בדברי הרמב"ן), הנה פשוט דסבירא ליה כהלך בתוספות דדמי למח לגמרי לענין איסור הנאה, ועוד הרי הרמב"ן לשיטתו (שם) דאיסור אכילה כבר יליף מקרא לך ואכלת מזבח, ועל כרחך קרא דאכילה לאיסור הנאה הוא דאתא, שזב מלאחי שכן כתב הריעב"א (דף ל"ב ע"ב) וז"ל, לכך פירש רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל דלכולי עלמא תקרוצת

סימן

בענין חישש ע"ז בשער פאה נכרית

יא

חיים יוסף דוד ווייס

דאיתקש למח לגמרי, ושוב הוי איסור הנאה דחקרובת
בכלל לא ידבק, (כדמשמע בגמרא ע"ז דף י"ג שם, או
הלכתא גמירי לה כמו שכתבו החוספות בדף י"ג
כ"ל), וכיון דבקרע לא כתיב אכילה לוקה שלא בדרך
הנחת, (ונאמח גם בדעת הרמב"ם מוכח דבצירא ליה
דלוקה שלא בדרך הנחת, דברי כחז (שם כ"ט) דהאכל
כל שהוא לוקה, ועל כרחק טעמא דאין לריך שיעור
אכילה משום דלא אפיק קרא בלשון אכילה (כמו שכתבו
החוספות), ובכלל לא יבדק בידך מאומה אפילו כלשהו,
ואם כן דמי לכלאי הכרס דלוקה שלא בדרך הנאה, וזה
כונת הרמב"ם דפחה באיסור הנאה וסיים באיסור
אכילה כל שהוא, דלא הוי בכלל אכילה אלא בכלל
הנאה, ואשמעינן דלוקה שלא בדרך הנחת, וכל זה דלא
כמו שכתב דתא והלכה כ"ל).

וי"ד שכתב דעפ"י דבריו מיושב הא דאמרין ביבמות
(דף ק"ג ע"ב) דסנדל חקרוצת ע"ז פסולה,
דמשמע דהיינו מן החורב ע"כ, איזה משמעות יש בזה
דפסול מן החורב, (אם כונתו לגמרא ריש סוכה דבדרבנן
חני תקנתא, הרי בחקרוצת ליכא תקנתא דאין לה
ביטול), ומה שביא ראיה מדלא מקשה בגמרא (חולין
דף קכ"ו) אמאי חקרוצת ע"ז מותר בהנאה ולא הוי
בכלל לא האכל כל חושבה, דמשמע מינה דלכולי עלמא
אסור בהנאה כשעומד להנאה ע"כ, לא הועיל כלום,
דאכתי תקשי בגמרא דדבר שעומד לאכילה ליחסר, כמו
בבשר וחלב שעומד לאכילה ואסור בהנאה מן החורב,
אלא מהא ליכא למשמע מינה מיד, (וגרסא דלדעה זו
כיון דאפיק קרא בלשון אכילה (שאינו בלשון לאו), שמע
מינה אכילה דוקא ולא הנאה, דהכי הלכתא גמיר),
ומה שביא מקשין מגמרא (ע"ז דף ל"ד) דמוכח דאיסור
הנאה דחקרובת בכלל לא ידבק ע"כ, על כרחק אסמכתא
בעלמא הוא (כמו שז"ל לדעת הרמב"ן), ומה שהקשה
מגמרא פסחים (דף כ"ו ע"א) דמוכח להדיא דאסור
בהנאה מן החורב, לא קשה מיד, דקושיות הגמרא לרבי
יהודה בן בחירא דבצירא ליה דאיתקש למח לגמרי אף
לענין עומאה (עבודת זרה ל"ב ע"ב) וכל שכן איסור
הנאה, עיי"ש בחוספות וק"ל, ומה שכתב דתא והלכה
לחלק דמה שניסך ממש לכר"ע אסור בהנאה מן החורב,
וכל הספק ביין שנשאר או בשחיטה ע"כ, דברים הללו
לא יתנו להיאמר כלל דאין שום מקור בקרא או בראשונים
לחלק בזה, וגם הוא נגד הסברה, וברור.

והגני דוש"ח וכע"ס